

BUNDELS GEBUNDELD

Essays over de beste poëzie-uitgaven sinds het jaar 2000

Na de ruime weerklink die de bundel *Dichters van het nieuwe millennium* (2016)¹ te beurt viel, kon een vervolg niet uitblijven. Twee jaar later ligt dan ook *Bundels van het nieuwe millennium* voor mij op tafel. Het aanvankelijke concept is wel gedeeltelijk verlaten. In plaats van profielen van dichters worden ditmaal een aantal markante dichtbundels in afzonderlijke essays gepresenteerd. Niet langer de dichter en haar of zijn oeuvre, maar een specifieke tekst staat daardoor in het brandpunt van de belangstelling. Het resultaat is opnieuw een gevarieerd boek met zesentwintig bijdragen, geschreven door poëzie-kenners uit Noord en Zuid, maar ook door enkele onderzoekers uit de “buitenlandse” neerlandistiek (Wallonië en Polen). De kwaliteit van de stukken varieert van goed tot uitmuntend, waardoor deze uitgave in ieder geval een aanwinst betekent voor de poëziebibliotheek.

De eindredacteurs van dienst, Jeroen Dera en Carl De Strycker, hebben er in hun inleiding alvast alles aan gedaan om het belang van hun initiatief te onderstrepen. Zo stellen ze boudweg dat poëzie nog steeds veel gelezen wordt en dat de materiële bundel daarbij een cruciale rol blijft vervullen. Dat kan wel zo lijken, maar in feite nemen ze – vrees ik althans – hun wensen voor werkelijkheid. Dat lezers kennismaken met gedichten, betekent immers niet dat zij dat doen in gedrukte vorm; het kan ook via advertenties, via de mondelinge voordracht, via kranten, tijdschriften of elektronische media. Nog zeldzamer is de situatie waar zij een dichtbundel in zijn geheel zouden doornemen, laat staan dat zij de constructieprincipes daarvan zouden doorzien (of zelfs trachten te doorzien).

Zelf heb ik de indruk dat poëziefhebbers liever grasduinen in een bloemlezing of eventueel een bundel, associatief en zappend van de ene bladzijde naar de andere. Dat is overigens ook mijn eigen gebruikelijke handelwijze, zeker bij een eerste, globale kennismaking. Die vaststelling is niet eens zo problematisch, a fortiori in het besef dat

Marieke Lucas Rijneveld (zelfportret)

De lezer maakt kennis met boeiende figuren en spraakmakende, vaak bekroonde bundels

heel wat dichters hun bundel niet echt vooraf door-dacht componeren, maar vooral een aantal teksten bij elkaar brengen die hen ieder afzonderlijk relevant en geslaagd lijken. De dichtbundel is door-gaans een eindpunt van het creatieve proces, niet het vertrekpunt.

Hoe dan ook lag het vooral in de bedoeling om de eerdere formule van dichtersprofielen niet zozeer te hernemen – al bleven heel wat boeiende dichters onbesproken – als wel te variëren. In de praktijk stelt de lezer vast dat heel wat auteurs de door hen besproken bundel uitvoerig situeren in de context van het hele dichterlijke oeuvre en de biografische loopbaan van de auteur in kwestie, waardoor het toch weer mini-essays over leven en werk betreft.

Veel aandacht gaat alvast uit naar de kritische ontvangst en de poëtische uitspraken van dichters over hun eigen werk (al dateren die soms van geruime tijd voor of na de besproken bundel). Algemeen valt inderdaad op hoezeer denkbeelden van dichters over hun eigen poëzie essentieel worden geacht voor het verklaren van hun dichterlijke praktijk; de invloed van dergelijke auteursintenties wordt daarbij, naar mijn persoonlijke mening, schromelijk overschat, maar dat is een kwaal van deze tijd.

Het belangrijkste is echter dat de lezer kan kennismaken met een aantal boeiende figuren en spraakmakende (doorgaans bekroonde) bundels. De essays zijn chronologisch gerangschikt, van *Hartswedervaren* (Dirk van Bastelaere, 2000) tot *Idyllen* (Ilja Leonard Pfeijffer, 2015) en *Kalfsvlies* (Marieke Rijneveld, 2015). Tussen die uitersten komen zowel ouderen als jongeren aan bod in een gevarieerd panorama: Gerrit Kouwenaar, H.H. ter Balkt, Charles Ducal en Peter Verhelst, maar ook Anneke Brassinga, Astrid Lampe, Piet Gerbrandy, Annemarie Estor, Mustafa Stitou of Maud Vanhauwaert. Kniesoren zullen de afwezigheid betreuren van bijvoorbeeld Armando, Jacob Groot, Stefan Hertmans, Hester Knibbe, Hubert van Herreweghen of Pieter Boskma en Joost Zwagerman, maar er moesten nu eenmaal drastische keuzes worden gemaakt. Wat voorligt, valt niet te versmaden.

Het is niet zo zinvol om hier alle bijdragen afzonderlijk te bespreken of zelfs op te sommen. Tegelijk is het moeilijk om uit deze losse verzameling algemene conclusies te trekken. Toch zie ik enkele krachtlijnen die veelzeggend zijn voor het poëtische landschap vandaag.

Allereerst is opmerkelijk hoe vrijwel alle bijdragen aarzelend omspringen met het gegeven van de “bundel”. In een paar gevallen (Peter Holvoet-Hanssen en Leonard Nolens) betreft het in werkelijkheid een herziene versie of een bundeling van eerder werk. In andere gevallen gaat de gedrukte tekst vergezeld van een cd of een cd-rom (Arjen Duinker,

Wie deze essays gelezen heeft, rent meteen naar de bibliotheek of de boekhandel

Tonnus Oosterhoff) of van experimenten met beeld en hypertext. Naast die praktische kwesties is er evenwel een algemener probleem. Zo hoeden de essayisten zich ervoor om klassieke noties als “samenhang” of “eenheid” te gebruiken. In plaats daarvan wordt veelvuldig geopteerd voor termen als veelheid, diversiteit, versplintering... Dat een bundel misschien gewoon een toevallig samenraapsel van afzonderlijke gedichten is, durft niemand te stellen. Sterker nog, juist die versnippering vormt een cruciaal thema in de meeste beschouwingen, en tot in den treure toe wordt daarbij gezwaaid met een handleiding postmodernisme voor beginners. Dat zorgt voor heel wat overlappingen in het boek, maar het roept ook methodologische en evaluatieve vragen op. Is een bundel bijvoorbeeld meer geslaagd naarmate hij die “ongeordendheid” ensceeneert, iets wat meermaals wordt gesuggereerd?

Daarbovenop komen de vele verwijzingen naar allerlei ingewikkelde theoretici en hun ideeën over zingeving, van Deleuze tot Lyotard, van Nietzsche tot Latour. Blijkbaar is het moeilijk nog over poëzie te spreken zonder dat modieuze referentiekader, ook al staat die theoretische bagage een meer onbevengende lectuur in de weg. Dat hangt deels samen met de betreffende dichters die zich op dergelijke theoretische inzichten beroepen, maar evenzeer met de intellectuele vorming van de essayschrijvers voor wie dergelijke namen (zij het vaak vrij rudimentair) handige bakens vormen om hun ideeën te formuleren. Een enkele keer lijkt de dichtbundel in kwestie zelfs niet veel meer dan een aanleiding om over dergelijke algemene problemen na te denken. Literair-historisch valt daaruit in ieder geval af te leiden dat

het postmodernisme allerm minst voorbijgestreefd is. Belangrijker is evenwel de vraag of de gemiddelde lezer nog wel een dichtbundel kan lezen als van haar of hem een gelijkaardige eruditie wordt verwacht. Uiteindelijk heb ik de indruk dat dergelijke termen niet zozeer een analytische als wel een poëtische functie vervullen, enigszins vergelijkbaar met het “mysterie” en het “geheim” uit de ouderwetse handboeken voor gedichtanalyse: een variant op Nijhoffs beroemde adagium “Er staat niet wat er staat” die er vooral op gericht is om de unieke waarde van de poëzie in het licht te kunnen stellen.

Gelukkig loopt het in de praktijk veelal niet zo’n vaart. De meeste essays zetten in op toegankelijkheid en verheldering. Concreet betekent dat wel degelijk het vaststellen van algemene thema’s en clusters van motieven, van een wereldvisie en een consistente spreekinstantie. In die zin fungeert de hedendaagse poëzie hier veeleer als een eigentijdse variant op het klassieke ideaal dan als een drastische vernietiging daarvan. Boeiend is in ieder geval hoe die algemene beschouwingen steevast vergezeld gaan van de grondige (soms ronduit briljante) analyse van enkele representatieve gedichten. Die close readings vormen een soort van vergrootglas op de globale uiteenzetting, en doorgaans zijn ze illustratief bedoeld voor de literatuurvisie die de dichter in praktijk heeft gebracht. Vooral die fraaie voorbeelden maken van dit boek een feestelijke publicatie, wars van de theoretische vooronderstellingen of de vraag wat een bundel nu definieert. Moeilijke dichters als Kouwenaar, Oosterhoff of Rijnveld worden veel toegankelijker en aantrekkelijker na het lezen van deze beschouwingen. Wie *Bundels van het nieuwe millennium* gelezen heeft (doorbladerd of gedeeltelijk doorgenomen), rent meteen naar de bibliotheek of de boekhandel. Zowel de poëzie als de lezer varen daar wel bij.

DIRK DE GEEST

JEROEN DERA EN CARL DE STRYCKER, *Bundels van het nieuwe millennium. Nederlandse en Vlaamse poëzie in de 21e eeuw*, Vantilt, Nijmegen, 2018, 302 p.

NOOT

- 1 PIET GERBRANDY, ‘Een moedig project. Dichters van het nieuwe millennium zoeken het vooral in de vermenging’, *Ons Erfdeel*, jg. 60 (2017), nr. 1, pp. 124-125.